

ЕТИКА ВІЙНИ ТА ВТОРГНЕННЯ РОСІЇ В УКРАЇНУ

Саба Базарган - Форвард

Може здатися, що вивчення етики війни мало що може додати, коли йдеться про моральну оцінку війни Росії в Україні. Розглянемо мотиви вторгнення Володимира Путіна. Його цілі можуть бути зумовлені безпекою, оскільки він боїться розширення НАТО в Східній Європі. Або, можливо, реваншистська ностальгія за Російською імперією є тим, що мотивує Путіна. Або, можливо, він прагне повторно оскаржити результати холодної війни. Або, можливо, Путін боїться, що нещодавня лібералізація та демократизація України можуть поширитися на Росію, загрожуючи його клептократичному авторитаризму. Примітним у цих (та інших) поясненнях кандидатів є те, що жодне з них морально не виправдовує вторгнення в мирну, суверенну державу. Його передбачувані виправдання смішні і не витримують навіть поверхневої перевірки. Цілком очевидно, що війна Путіна в Україні є несправедливою. З огляду на це, що може додати вивчення етики війни, з її безліччю принципів, відмінностей і доктрин, до моральної оцінки цієї війни? Залучення вивчення етики війни до вторгнення в Україну схоже, якщо запозичити фразу Герміни Вітгенштейн, на використання скальпеля для відкриття шухудя.

Однак виявляється, що є багато над чим подумати. Я зупинюся лише на одному питанні. Основоположним принципом військової етики є те, що ми не повинні вдаватися до неефективного або непотрібного кровопролиття. Можна стверджувати, що Україна порушує це обмеження. Зрештою, вдавання України до оборонного насильства призведе до втрати життя та здоров'я. І з якою метою? Незважаючи на те, що українські сили виявилися досить міцними, на подив Росії та решти світу, сили Путіна можуть відповісти надзвичайною жорстокістю з землі, моря та повітря. Можливе також використання ядерної зброї. В якості альтернативи Путін може застосувати більш підступний підхід, заблокувавши чорноморські порти Маріуполь, Херсон і Одеса, які мають вирішальне значення для економічної життєздатності України. Тоді Путін міг просто почекати, економічного колапсу України. У будь-якому випадку, якщо ми припустимо, що українська армія навряд чи вийде переможцем проти російських сил, триваючі втрати життя — особливо серед українських цивільних — не здається досягти достатньо важливого блага, щоб виправдати це кровопролиття. У результаті дехто може стверджувати, що Україна повинна здатися, тим самим врятувавши життя багатьох українців, які в іншому випадку загинули б без жодної, здавалося б, користі.

Щоб було зрозуміло, це не пацифістський аргумент. Твердження не в тому, що захищатися від несправедливої агресії неправильно. Не є неправильним і «боротися». Скоріше питання полягає в тому, чи повинні українські збройні сили в цілому воювати до кінця, коли це означатиме, що ті, кого їм доручено захищати, а саме українські цивільні особи, будуть покалічені та вбиті під час триваючого конфлікту. У деяких обставинах героїчно пожертвувати собою, коли альтернативою є захоплення. Але іноді найкращим способом захистити інших може бути відмова

від героїчної смерті на користь капітуляції. А мета збройних сил, зрештою, захистити людей. Отже, претензія полягає в наступному: якщо ми припустимо, що оборонне насильство має мало шансів на остаточний успіх, і якщо ми припустимо, що звернення до такого насильства коштуватиме життя багатьом невинним цивільним особам (що завжди є наслідком війни), тоді військовій задачі є кращою. Або так можна стверджувати.

Я вважаю, однак, що цей аргумент, хоч і переконливий, зрештою є помилковим. На це є три причини.

По-перше, боротьба до кінця справді служить корисній і морально важливій меті: вона накладає ціну на несправедливу міжнародну агресію, тим самим зменшуючи ймовірність того, що сторона-агресор вдасться до таких заходів проти інших країн у майбутньому. Якби сили Путіна змогли просто легко захопити Україну «в темпі вальсу», Путін, швидше за все, зробить те саме в інших країнах колишнього радянського блоку. Військовий опір Україні, навіть якщо він не зможе дати відсіч російським силам, допомагає збільшити шанси на те, що інші країни залишаться вільними від російської агресії. І це важливе благо.

По-друге, незважаючи на те, що українські збройні сили в кінцевому підсумку зобов'язані захищати українських громадян, ці громадяни можуть насправді віддати перевагу тому, щоб збройні сили продовжували воювати, навіть якщо це збільшує шанси, що ці цивільні особи будуть покалічені та вбиті. У такому випадку рішення про продовження бойових дій не порушує прав цивільних осіб, які були внаслідок цього вбиті, якщо такі цивільні особи попередньо виявили готовність прийняти цей ризик. Звичайно, не всі цивільні можуть погодитися на таку авантюру. А деякі, наприклад діти, навіть принципово не можуть на це погодитися. Але звіти свідчать не лише про широку підтримку цивільного опору військовим, а й про широку участь цивільного населення в такому опорі, що свідчить про те, що вони готові ризикувати життям і здоров'ям.

По-третє, і це пов'язано з цим, боротьба в умовах надзвичайного протистояння служить іншій корисній і морально важливій меті: вона допомагає зберегти самоповагу українського народу. Мої колеги-етики війни рідко посилаються на самоповагу. Можливо, вони схильні думати, що хоча збереження самоповаги є важливим, це не настільки важливо, щоб вимагати вбивства чи смерті. Але я вважаю, що це недооцінює важливість самоповаги. Можливо, найвпливовіший політичний теоретик 20^{-го} століття Джон Ролз у своїй новаторській праці «*Теорія справедливості*» зазначає, що «можливо, найважливішим основним благом є самоповага». Він визначає самоповагу як «...відчуття людини власної цінності, її тверде переконання, що її концепція добра, її план життя варті виконання». У такому розумінні самоповага людини так само важлива, як і її власне життя. [1] Якщо перспектива здатися іноземному гніту є досить ворожою для самоповаги українського народу, то такий опір зрештою досягає важливого блага, незалежно від того, чи він досяг успіху у військовому плані.

Тож навіть якщо припустити, що український опір навряд чи вдасться, він того вартий. Такий опір не порушує обмеження проти непотрібного чи неефективного кровопролиття, навіть якщо ми припустимо, що російські сили зрештою переможуть. Це також не порушує обов'язки українських військ щодо своїх

цивільних осіб, навіть якщо такий опір ставить цих цивільних під загрозу. (Однак це може змінитися залежно від військової тактики Росії).

Стосовно війни в Україні етики війни можуть оцінити набагато більше. Наприклад: російські бойовики, ведучи несправедливу війну, порушують права українських військових? Чи мають США моральні підстави критикувати агресію Росії, враховуючи сумнівну основу війни в Іраку під керівництвом США у 2003 році? Які зобов'язання щодо допомоги Україні мають інші країни – особливо країни, які збагатили Росію, і таким чином опосередковано фінансували її військові, купуючи російську нафту і газ?

Я боюся, що з огляду на майбутні жахи виникне безліч інших етичних труднощів.

[1] Щоб було зрозуміло, ми дійсно можемо змусити людей діяти таким чином, що порушує їхнє почуття самоповаги, якщо їхня самоповага ґрунтується на поведінці, яка завдає шкоди іншим. Наприклад, расист, який підтримує сегрегацію, може стверджувати, що вечеря в одному ресторані з темношкірою сім'єю порушує її почуття власної гідності. Расист не може захищати свою поведінку, посилаючись на своє почуття власної гідності, оскільки воно ґрунтується на морально протиправній поведінці.

Referenses

Rawls J. A Theory of Justice Harvard University Press, Belknap Press
<https://doi.org/10.2307/j.ctvjf9z6v> Pages: 624